

บทคัดย่อ

สารนิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาการเคลื่อนไหวของ “กลุ่มหัวก้าวหน้า” ในเวลาช่วงปี 1900-1927 นับแต่การเปลี่ยนแปลงบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของอาณานิคมหมู่เกาะอินเดียนตะวันออกโดยเฉพาะในเกาะชวา ซึ่งได้ผลักดันให้สังคมแห่งนี้เปิดตัวเองไปสู่สังคมสมัยใหม่ตามแบบตะวันตก นอกจากนี้ยังศึกษาผลกระทบจากการดำเนินนโยบายจริยธรรม และกระแสอื่น ๆ จากภายนอกที่มีต่อการก่อตัวของ “กลุ่มหัวก้าวหน้า” กลุ่มต่าง ๆ ที่เคลื่อนไหวในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 และอิทธิพลสำคัญต่อพัฒนาการของกลุ่มชาตินิยมและเคลื่อนไหวก่อตั้ง “อินโดนีเซีย”

จากการศึกษาพบว่า “การศึกษาสมัยใหม่” เป็นตัวแปรสำคัญในการสร้าง “กลุ่มหัวก้าวหน้า” ซึ่งในบริบทสังคมอินโดนีเซียขณะนั้น หมายถึง กลุ่มที่ได้รับการศึกษาตะวันตกส่วนใหญ่เป็นชนชั้นสูงระดับเจ้านายและข้าราชการชวา กลุ่มหัวก้าวหน้าที่เคลื่อนไหวอยู่นั้นมาจาก 2 สายที่สำคัญ คือ กลุ่มหัวก้าวหน้าสายตะวันตก กับกลุ่มหัวก้าวหน้าสายศาสนาอิสลาม ซึ่งกลุ่มหลังนี้เป็นผลผลิตจากขบวนการปฏิรูปศาสนาอิสลามที่ก่อกำเนิดมาจากตะวันออกกลาง การเปลี่ยนแปลงนโยบายของคัตซ์ตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 มานั้น ผลักดันให้สังคมแห่งนี้เปิดรับวัฒนธรรมตะวันตก (คัตซ์) เข้ามา กระแสความคิดก้าวหน้าและภูมิปัญญาของตะวันตกได้กระตุ้นให้ชนชั้นสูงในสังคมตื่นตัวอย่างมาก ไม่เพียงแต่ในอาณานิคมแห่งนี้เท่านั้น แต่กระแสเหล่านี้ได้แผ่ขยายครอบคลุมไปในสังคมต่าง ๆ ทั้งทั้งภูมิภาคเอเชีย พร้อม ๆ กับการเข้ามาของกระแสสมัยใหม่เหล่านี้ เจ้าอาณานิคมทั้งหลายยังได้พยายามส่งเสริมงานประกาศศาสนาของกลุ่มมิชชันนารีเพิ่มมากขึ้นตามมาด้วย ทั้งนี้เพราะเห็นว่าหากสามารถเปลี่ยนศาสนาของชาวพื้นเมืองได้ จะทำให้การขยายอาณานิคมของตนเป็นไปได้ง่ายยิ่งขึ้น

ปรากฏการณ์เหล่านี้ได้ก่อให้เกิดปฏิกิริยาต่อต้านต่อการคุกคามทางวัฒนธรรมจากกลุ่มปัญญาชนพื้นเมืองและจากกลุ่มผู้นำศาสนาอิสลามอย่างมาก เขาเหล่านี้จึงรวมกลุ่มในรูปแบบองค์กรตะวันตก ด้านหนึ่งเพื่อส่งเสริมความก้าวหน้าและการศึกษาสมัยใหม่ให้กับสังคม อีกด้านหนึ่งเพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมจารีตเดิมของตนขึ้นมาเพื่อป้องกันการเข้ามาคุกคามทางวัฒนธรรมของชาวตะวันตก ซึ่งลักษณะขององค์กรเหล่านี้ยังคงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มให้เห็นอย่างชัดเจน อาทิ สมาคมบูดี อุโตโมของข้าราชการชาวชวา สมาคมมุฮัมมัดคิยาห์ของกลุ่มปฏิรูปศาสนาอิสลาม สมาคมชาวจีนของชุมชนชาวจีนโพ้นทะเล รวมไปถึงกลุ่มเยาวชนต่าง ๆ ที่เคลื่อนไหวฟื้นฟูเอกลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมถิ่นเกิดของพวกเขา การเคลื่อนไหวของกลุ่มหัวก้าวหน้าในช่วงแรกจึงยังเป็นลักษณะของขบวนการปฏิรูปทางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

จนกระทั่งภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 เมื่อกระแสความต้องการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทวีความรุนแรงขึ้นมา โดยเฉพาะเมื่อแนวคิดสังคมนิยมได้เข้ามาสนับสนุนความชอบธรรมให้กับปัญญาชน ซึ่งอาศัยแนวคิดนี้เข้ามาปลุกกระดมชนพื้นเมืองจากทุกชนชั้นให้ลุกขึ้นต่อต้านรัฐบาลอาณานิคม คนเหล่านี้ส่วนใหญ่คือกลุ่มชาวนาและชนชั้นกรรมาชีพที่ตกอยู่ภายใต้การกดขี่ของคัศร์มาเป็นเวลานาน ในช่วงทศวรรษ 1920 เป็นยุคการปฏิวัติของผู้ที่ถูกกดขี่ ตามเมืองต่าง ๆ ในเกาะชวาเกิดการจลาจลของกลุ่มชาวนาและการนัดประท้วงหยุดงานของสหภาพแรงงานกลุ่มต่าง ๆ แต่เขาเหล่านี้ยังไม่สามารถไปถึงเป้าหมายที่ตั้งใจไว้ได้ อุปสรรคสำคัญไม่ได้มาจากความแข็งแกร่งของรัฐบาลอาณานิคม แต่เป็นเพราะปัญหาความขัดแย้งและแตกแยกที่เกิดขึ้นในกลุ่มของชาวพื้นเมืองเอง ทำให้ไม่สามารถสร้างแนวร่วมต่อสู้ที่เข้มแข็งได้

สืบเนื่องจากปัญหาและความผิดพลาดที่ผ่านมา ทำให้เยาวชนรุ่นใหม่ที่เป็นกลุ่มนักศึกษาหันมาเน้นความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในอาณานิคม และได้พยายามผสมผสานความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ความแตกต่างทางวัฒนธรรมและกลุ่มศาสนาเข้ามาเป็นแนวร่วมขบวนการชาตินิยมอินโดนีเซีย อีกทั้งยังได้สร้างลักษณะร่วมทางวัฒนธรรมเดียวกัน นั่นคือ ลักษณะร่วมทาง “เชื้อชาติ” (bangsa) และการมี “ภาษา” (bahasa) กลางใช้ร่วมกัน ภายใต้ชื่อว่า “อินโดนีเซีย” ทั้งนี้เพื่อต้องการสร้างเอกภาพทางความรู้สึกซึ่งเชื่อว่าจะนำไปสู่การลดปัญหาความขัดแย้งในขณะนั้นลงได้ ทั้งนี้กลุ่มนักศึกษาพื้นเมืองจากเนเธอร์แลนด์เข้ามามีส่วนสำคัญอย่างมากต่อการผลักดันแนวคิดชาตินิยมอินโดนีเซียในอาณานิคมแห่งนี้ โดยเฉพาะการเข้ามาจัดสร้างระบบโรงเรียนตามัน ซิสวา (The Taman Siswa School System) ซึ่งเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการปลูกฝังลักษณะทางวัฒนธรรมของอินโดนีเซีย โดยมีพื้นฐานส่วนใหญ่มาจากวัฒนธรรมชวาเป็นสำคัญ